

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2017

MADUO: 70

NAKO: 2 diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 22.

DITAELO

1. Buisa ditaelo ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O SE KA wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaane la diteng mo tsebeng e e latelang, mme o tshwae dipotso go tswa mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo tlhopha dipotso tse o batlang go di araba.
3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Terama	(35)
KAROLO YA C:	Dikgangkhutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Poko	(35)
4. Araba DIPOTSO DI LE PEDI fela, potso e le NNGWE go tswa mo dikarolong TSE PEDI tse di farologaneng:

KAROLO YA A: PADI
Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

KAROLO YA B: TERAMA
Araba potso go tswa mo terameng e o e buisitseng.

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikhutshweng tse di boditsweng.

KAROLO YA D: POKO
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong a a boditsweng.
5. Lenaanenetefatso le tla go thusa mo tlhophong ya dipotso.
6. Latela ditaelo tse o di neetsweng go tswa mo karolong nngwe le nngwe ka kelotlhoko.
7. Kwala palo ya dikarabo jaaka di tlhagelela mo pampiring ya dipotso.
8. Simolola karolo NNGWE LE NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
9. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang: Metsotso e le masomeamarataro (60) e dirisiwe mo karolong nngwe le nngwe.
10. Kwala ka mokwalo o o phepa o o bonalang.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e tla letla batlhatlhojwa go tlhophisa dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: PADI		
Araba potso go tswa mo pading e le NNGWE e o e buisitseng.		
POTSO	MADUO	TSEBE
1. <i>Morabaraba</i>	35	5
2. <i>Bogosi Kupe</i>	35	7
3. <i>Bodibeng jwa matlhomola</i>	35	9
KAROLO YA B: TERAMA		
Araba potso go tswa mo terameng e le NNGWE e o e buisitseng.		
4. <i>Moipolai yo o sa lelelweng</i>	35	11
5. <i>O laetse jalo</i>	35	14
KAROLO YA C: KGANGKHUTSHWE		
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikgangkhutshweng.		
6.1 'Moepalemena o a bo a le ikepela'	18	17
LE		
6.2 'Lenyalo ke kgetse ya lesogodi'	17	18
KAROLO YA D: POKO		
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong.		
7.1 'Botlhanka'	18	20
LE		
7.2 'Serurubele sa molapo'	17	21

LENANENETEFATSO

Lebelela lenaanenetefatso le le latelang go bona gore o arabile dipotso tse di tlhokegang:

KAROLO	NOMORO YA POTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA POTSO E O E ARABILENG
A: PADI (Dipotso tse dikhutshwane)	1–3	1	
B: TERAMA (Dipotso tse dikhutshwane)	4–5	1	
C: KGANGKHUTSHWE (Dipotso tse dikhutshwane)	6 (6.1 + 6.2)	2	
D: POKO (Dipotso tse dikhutshwane)	7 (7.1 + 7.2)	2	
ELA TLHOKO: Netefatsa gore o arabile dipotso go tswa mo dikarolong di le PEDI fela.			

KAROLO YA A: PADI

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

POTSO 1: MORABARABA – SJ Lebethe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

1.1 NOPOLO A

Morago ga ditshipi di ka nna pedi rraagwe Mpute a fudusediwa Madibeng. Mpute ya nna ngwana wa mo motseng. Tsala ya gagwe ya ntlha, ya nna Ntshimane nako e telele, go fitlhela ntšwa e e megagaru e fisiwa ke tšhotlho ya phokojwe ...

Ba ne ba bonwa ka malatsi a boikhutso gonne Mpute o ne a tsena sekolo kwa Mafikeng, Ntshimane kwa Mangaung, Morwesi kwa Lebotlwane, mme Bontle a tsena kwa Khwadubeng. Morago Ntshimane o ne a tla boela gae lobaka. 5

Motho wa ntlha yo Mpute a neng a mmatla fa a tsena kwa gae, e ne e le Ntshimane, fela jalo le Ntshimane o ne a batla Mpute. Gammogo le Bontle le Morwesi, ba ne ba dira setlhopho sa ditsala tse go neng go ka se fete bogale ba thipa fa gare ga tsona. 10

Ka letsatsi lengwe Ntshimane a kwalela Mpute lekwalo, a mmotsa gore go ka nna jang fa ba ka kgobokanya madi, mme ya re ka boikhutso bona le basetsana ba tsamaya ba bona mafelo a ba sa a itseng. Loeto lwa bona ba le ana go fitlha le Manyeleti; leano e le gore basetsana le bona ba itsisiwe gore le bona ba tshwanelwa ke go thusa go kgobokanya madi fa ba kgona. 15

1.1.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mmule o ne a nna kwa ...

- A Mafikeng.
- B Magogong.
- C Madibeng.
- D Madibogo. (1)

1.1.2 Go tlile jang gore Ntshimane le Mpute ba se tlhole ba utlwana? (2)

1.1.3 Tlhalosa se se tlhodileng gore Ntshimane a se fetse go ya kwa gaabo Ntshetsana. (2)

1.1.4 Ditlamorago tsa lorato lwa ga Mpute le Morwesi e nnile dife? (2)

1.1.5 Ke ka ntlha ya eng mmaagwe Morwesi a ne a letlelela Morwesi go tsamaya le boMpute fa ba ne ba felegetsa Bontle? (2)

1.1.6 Ka dintlha di le PEDI, tlhagisa gore Mmakgosi e ne e le motho yo o ntseng jang. (4)

1.1.7 A Mpute ke motho yo o ikanyegang? (1)

1.1.8 Ke eng se Morwesi a foseditseng Ntshimane ka sona. (2)

1.1.9 O ithutile eng ka ga botshelo jwa ga Morwesi? (2)

LE

1.2 **NOPOLO B**

Malatsi a tsamaya, Ntshimane a tsenya dikala tsa motswere mo molelong wa tiro ya gagwe ya sekolo, kgabo ya latswa leru. Bontle a diragatsa tsholofetso ya gagwe. Dikwalo tsa itumedisa Ntshimane thata gonne a ne a tletse botshelo le dikakanyo tse dintšhwa ka metlha. Fela moeka o ne a sa fose tlhakanyana e e neng e ikaegile bofelong jwa lokwalo longwe le longwe, e ka yona o neng a bona tshotlego ya mosetsana. Mpute o ne a dubaduba e le tota.	5
A mo utlwela botlhoko. Sebe sa phiri ya nna gore o ne a setse a fetotse maikaelelo, le fa maikaelelo ona a ne a mo ganetsa. O ne a kile a gopola thata ka ga kang e, mme a se ka a bona sentle. Go ne go na le mebitlwa e mentsi thata mo tseleng e ba setseng ba e tsamaile mmogo. Go ne go tla tshwana le jaaka fa ba tlhomogelana pelo ka ntlha ya ditiro tsa ga Morwesi le Mpute. Mafoko a a neng a a bona la bofelo mo mosetsaneng pele a tsamaya a mo imela. A bona e kete e tla re fa a lebeletse gore a dire sengwe a se ke a tla ka fa o lebeletsweng ka gona.	10 15

- 1.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Ntshimane o ne a rekela ... maungo fa ba ne ba ile dikgaisanong tsa mmino.
A Bontle
B Mmemme
C Mmakgosi
D Morwesi (1)
- 1.2.2 Ntshimane o kopane leng lwa ntlha le Mpute? (2)
- 1.2.3 Bontle o ne a ikutlwa jang fa a ne a bua le Ntshimane ka go ya Ga-Rankuwa ga Morwesi le Mpute? (2)
- 1.2.4 A setlhogo sa padi e, se maleba go ya ka ditiragalo tsa yona? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.5 Goreng Morwesi a sa bolelela mmaagwe gore o tsamaya le Mpute le Bontle go ya kwa Ga-Rankuwa? (2)
- 1.2.6 Fa o lebile o ka re mmaagwe Morwesi o ne a itumelela lerato la ga Ntshimane le Morwesi? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.7 Ke ka ntlha ya eng fa Morwesi a ne a tsamaya le Mpute ntswa a ne a ratana le Ntshimane? (2)
- 1.2.8 Morwesi o ne a sa tshepagale. Tshegetsa ntlha e ka lebaka. (2)
- 1.2.9 Tlhalosa botlhokwa jwa ga Mpute mo go tswelletseng morero wa padi. (2)

[35]

POTSO 2: BOGOSI KUPE – DPS Monyaise

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

2.1 NOPOLO C

'Mma, ke moeng mo lefatsheng leno, mme ke letlhogonolo ka e re ke ise ke bee lesago fa fatshe, ke bo ke setse ke bonye molekane. Ke ne ke tla lala ke fetile; jaanong ke tla nama ke sa tlhotse malatsinyana mono go bona molekane yo, le go rulaganya mafoko.'

Mosadimogolo a utlwa gore o mo godimo ga mafoko a nyalo; mme a ithaya a re o bua ka mongwe mo motseng. A atamela go utlwa gore ke morwadia mang yo o sego go le kalo. A bala basetsana ba ba setseng mo motseng, ba go itsegeng ba ka itatlhela mo dimong a tshwana le yo. A itse gore ke morwadia Kgori. Mo tshetsaneng yotlhe go se yo batho ba mmolelang ka mmaka-mogale jaaka ena; e bile a setse a kile a ya go boa gare ga mpa ya lefatshe, mme a boa a ntse a le lephotshe. 5

'Rra, ga ke utlwe sentle.'

'Ka re pelo e ja serati, mma; sebatlelwa ga e se je. Ka re bolela gore o mpolaela kae?' Mosadimogolo a thaakanya ditsebe. 'O riana o bua ka ngwanake?' A atamela. 'Ntswele ka ntlo-gone jaanong! Tswa!' A tswa ka pelo e e botlhoko e e lehuto. Gongwe le gongwe ga nna fela jalo: fa e se ngwana e le motsadi. 10 15

- 2.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Obakeng o ne a na le dingwaga di le ... fa a batla go itse gore Modimoeng ke mang.
- A lesomepedi
B masome a mabedi
C masome a mabedi le bobedi
D masome a mararo (1)
- 2.1.2 Fa o bona, goreng rre yo a ipitsa moeng? (1)
- 2.1.3 Ke lefelo lefe le rre wa moeng a leng mo go lona? (1)
- 2.1.4 Goreng mosadimogolo a sa batle go utlwa ka kgang ya lenyalo. (2)
- 2.1.5 Matlhodi o ne a nyalwa ke mang? (1)
- 2.1.6 Ke ka ntlha ya eng Modimoeng a ne a bitswa dimo? (2)
- 2.1.7 Matlhodi le Oshupile ba kgaogane jang? (2)
- 2.1.8 Dimo o ne a dira tiro ya mofuta ofe? (2)
- 2.1.9 A o ka re Matlhodi o ne a rata Modimoeng? (2)
- 2.1.10 Bana ba ga Tukisang ba ne ba le bosula. A se ke ntlha kgotsa kakanyo? (2)

- 2.1.11 Ke lebaka lefe le le dirileng gore Obakeng a tlogele Matlhodi a le nosi morago ga loso lwa ga Oshupile? (2)

LE**2.2 NOPOLO D**

Ka sethoboloko rre Serokolo a eletsa kgosi go ntsha barongwa ba bane go tsamaya le Tukisang go bona kwa ba ntlha ba feletseng teng. A tsaya tsela ya motlhaba ka go bo e le motsopodia. A lekanya go goroga ka maitiso a magolo. Ka maneele a dikonyana ba kopana le 'ntšwa tsa ga Motlhoiwa di kologanye mo tseleng; ba se ka ba di tsaya tsia thata gone mogopolo wa bone o ne o le kwa go bomorwa-rraabone ba e neng e le letsatsi la bobedi ba tlogile mo gae; mme go sa utlwale sepe ka bone ... A itse gore fa Motlhoiwa a wetse mo diatleng tsa bomorwae, go buiwa a mangwe ka ena. Ba tihatloga thotana, ba gatela kwa godimo, mofufutso wa gagwe o ka elela; mme a itshoka. Fa ba fologela ka thotana molapo wa bonala o ikgarile kwa tlase, sekgala sa maele go tloga fa ba tsamayang teng. Maoto a kua mokgosi: tsela ya moraka ka kgatso e mmabaletse. Ba fitlha mo molatswaneng. A ina dinao lobaka lo se lopane. Ba wela tsela gape. La phirima ba le fa setlhatshaneng se e tla reng ba tloga mo go sona ba fitlhe mo marakanelong a ditselana. A re o lapile ba ngotle.

5
10
15

- 2.2.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Morero wa padi e ke ...
- A bonweenwee.
B boloi.
C bogosi.
D boetapele. (1)
- 2.2.2 Barongwa ba ntlha ba ne ba romilwe kwa kae? (1)
- 2.2.3 Ke eng se se dirileng gore banna ba lekgotla ba romiwe? (2)
- 2.2.4 Tukisang ke morwa wa ga mang? (1)
- 2.2.5 Ke ka ntlha ya eng barongwa ba ntlha ba sa kgona go boela gae? (2)
- 2.2.6 A Tukisang o ne a tshwanetse ke kotlhao e kgotla e mo e neileng? (2)
- 2.2.7 Ka dintlha di le pedi tlhalosa semelo sa ga Obakeng. (4)
- 2.2.8 Tlhalosa gore go diragetse eng ka ga Tukisang kwa bokhutlong? (2)
- 2.2.9 Sajene Botipe o ne a ikutlwa jang morago ga go palelwa ke go tshwara bana ba ga Tukisang? (2)

[35]

POTSO 3: BODIBENG JWA MATLHOMOLA – DS Matjila

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

3.1 NOPOLO E

Dimpho o ne a reeditse mmaagwe e bile a mo tlhomile matlho e kete o rata go utlwa lefoko lengwe le lengwe le a le buang. E ne e le lwa ntlha Tsitsi a bua le ena ka tsela e. O ne a bua le ena e kete o bua le molekaneagwe kgotsa mogolo mongwe wa mo motseng. 'Ga nkitla ke boelelela ope mama.'	5
Dimpho a bua a ntse a šebile mmaagwe. 'Ke a go solofetsa mama, ke tlile go roka molomo wa me. Ga ke batle go bona se ke se boneng gompiano.'	
'Tlisa dibanditšhe tseo kwano Dimpho,' Mmaagwe o ne a di betelega mo rakeng gore a se ke a tlalelwa fa go ntse jaana. 'Dintho tsa rangwaneago di boteng thata, ruri ba batlile go mmolaela ruri.' Dimpho o ne a boifa go leba dintho tsa Modisaotsile. Ena e bile ga a itse Modisaotsile sentle. O mmone matlho a gagwe a sa ntse a le borokwana. Kana o sa le a utlwa nkokoagwe a mmolelela ka diGerilla. A re batho ba mofuta o ba nna mo nageng. Ga ba nne le batho ba bangwe mo gae. Fela nkokoagwe ga a ise a mmolelele gore go na le batho ba lesika la bona ba e leng diGerilla.	10

- 3.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Morero wa padi e ke ...
- A bosenyi.
B borukhutli.
C tlhaolele.
D lerato. (1)
- 3.1.2 Ke sephiri sefe se Dimpho a tshwanetseng go se huparela? (1)
- 3.1.3 Go tlile jang gore Modisaotsile a ye kwa ga Letlamoreng? (2)
- 3.1.4 Ke mokgatlho ofe o o neng o lwantsha puso ya tlhaolele mo Aforikaborwa? (1)
- 3.1.5 Tsitsi o thusitse Modisaotsile jang? Naya dintlha di le pedi. (4)
- 3.1.6 Ke tiragalo efe ya kwa Tintis e e neng e tshositse Dimpho le Maipelo? (2)
- 3.1.7 Dikhuduego tsa 1976 di simolotse kwa sekolong sefe? (1)
- 3.1.8 Goreng baithuti ba sekolo se o se umakileng mo go 3.1.7 ba ne ba lwa? (2)
- 3.1.9 Go ya ka ditiragalo tsa padi, a o akanya gore tshwetso e Letlamoreng a e tsereng ya go tshabela kwa Engelane le ba lelapa la gagwe e tswetse Dimpho le bana ba gagaabo mosola? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 3.1.10 Go ya ka wena, goreng Tsitsi a ne a sa batle fa Odirile a ya kwa Botswana? (2)

LE

3.2 **NOPOLO F**

O ne a lemogile gore motho fa a se na madi ga a ke a gopola ka ona. Fa ba sa ntse ba nna kwa Mankweng, ba ne ba na le madi ka dinako tsotlhe, mme o ne a a dirisa go ithekela sengwe le sengwe se a se tlhokang jaaka, diaparo, dimonamone le dinwamaphodi. Jaanong ka ba ne ba humanegile, ledi lengwe le lengwe le ne le le botlhokwa, e bile madi a ne a sa dirisetswe go reka dilo tse di tlhokegang. Madi a, a ne a le botlhokwa go ba sireletsa kgatlhanong le tlala le botsididi. Go ne go se botlhokwa gore a dirise bese fa a kgona go ya Yunibesithi ka dinao. Bese ya tla, mme Dimpho a palama. A feta ditulo tse batho ba ntseng mo go tsona, a fitlha a nna mo setulong kwa morago. O ne a ikutlwa a lapile thata. Baagisane ba gagwe ba letse ba mo kopile gore a ba tlhokomelele ngwana gonne ba ne ba ile go thusa ditsala tsa bona go rulaganya moletlo. Le fa ba sa mo duela madi a mantsi a ikgomotsa ka gore hube ga a tshwane le setlhee.

- 3.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Yunibesithi ya Turfloop e mo motseng wa ...
- A Thatshukudu.
B Zambia.
C Botswana.
D Mankweng. (1)
- 3.2.2 Lelapa la ga Letlamoreng le ne la fudugela kwa kae go tswa mo Mankweng? (1)
- 3.2.3 Mme Modutlwe o na le pelo e ntle. Tshegetsisa ka lebaka. (2)
- 3.2.4 Letlamoreng o dirile eng ka madi a ba a boneng fa ba se na go rekisa ntlo ya kwa Mankweng? (2)
- 3.2.5 Botshelo jwa ga Odirile bo khutlile ka tsela efe? (2)
- 3.2.6 Letlamoreng o itsitse jang gore o batliwa ke mapodisi kwa Mankweng? (2)
- 3.2.7 Ke karolo efe ya botlhokwa e Tsitsi a e tsereng go sireletsa ba lelapa la gagwe kgatlhanong le mmuso wa tlhaolele kwa Aforikaborwa? (2)
- 3.2.8 A Dimpho o supile botlhale fa mapodisi a ne a mmotsolotsa dipotso motsing ba ne ba tlile go batla rraagwe? (2)
- 3.2.9 A kgakololo ya mmaagwe Letlamoreng ya gore ba tswa mo Mankweng e tswetse lelapa la ga Letlamoreng mosola? (2)
- 3.2.10 Letlamoreng o ne a dira kwa kae fa ba ne ba nna kwa Lontone? (1)

[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: TERAMA**MOLATSWANA WA GAETSHO – DMG Sekeleko**

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 4: 'MOIPOLAI YO O SA LELELWENG' – Enock K Lebetho

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

4.1 NOPOLO G

<i>(Batho ba ntlo ba feditse go ja, go utlwala dijana ka kwa lemoragong jaaka di tlhatswiwa.)</i>		
MMASEAKO:	Rraabo, tlang malatsi a o ka re o a fetoga?	
SEAKO:	<i>(O bua o ka re o lapile)</i> Ke a imelwa mogatsaka. Balemi botlhe fa ba tshwenngwa ke Phika, le fa e le ka selo se sennyane, ba lelela mo go nna. <i>(Go konyakonya motho mo lebating)</i>	5
SEAKO:	Ke mang?	
MMALABADI:	<i>(O bua a le kwa ntle)</i> Ke nna! Mmalabadi.	
SEAKO:	Tsena! <i>(O bula lebati, o a tsena)</i> O tsamaisiwa ke eng masigo jaana monna?	10
MMALABADI:	<i>(O nyemile mooko)</i> Batho ba ile. Phika o tshositse batho.	
SEAKO:	<i>(O gakgametse)</i> A ke o ntlhalosetse sentle monna. O a re Phika o dirileng batho?	
MMALABADI:	O file banna ba ba lesome ba masimo a ka kwa morago ga ya gagwe tšhelete, e bile ba fudugile ka ona motsotso o.	15
SEAKO:	<i>(O tletse pelaelo)</i> Gona e ka nna motlholo. Ba tlhatlhamolola matlo a bona jang mo mafifing a?	
MMALABADI:	Gape ke na le bopaki ba se ke se buang. Phika o nkopile go dira jalo. Kana le nna tshimo ya me, e ka kwa morago ga ya gagwe ...	20
SEAKO:	<i>(Ka go tenega)</i> Go riana, le wena o setse o tlhatlhamolotse o tsamaya?	

- 4.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Rre Phika o ne a batla gore go jalwe ...
- A mmopo.
B mmupudu.
C korong.
D konofole. (1)
- 4.1.2 Ngwana wa ga Seako ke mang? (1)
- 4.1.3 Fa o lebile goreng MmaSeako a ne a re monna wa gagwe o a fetoga? (2)
- 4.1.4 Mafoko a a neng a buiwa ke Mmaseako a a reng, 'Rraabo tlang malatsi a o ka re o a fetoga?', a go rutileng eng ka ga gagwe? (1)
- 4.1.5 Lebaka le le neng le dira gore Phika a re masimo a kopanngwe ke lefe? (2)

- 4.1.6 Kgotlhang magareng ga Phika le Mmalabadi e tlhodilwe ke eng? (2)
- 4.1.7 Phika o ne a tsaya kae kakanyo ya gore masimo a kopanngwe? (2)
- 4.1.8 Phika le Seako ba farologana jang? Tshegetsa ka mabaka. (4)
- 4.1.9 A tiragalo e e dirilweng ke Phika ya go naya banna tšhelete gore ba tlogele masimo a bona e siame? (2)

LE4.2 **NOPOLO H**

(Go tlhaga terekere, e a ema , mme e ntse e duma)

- RADITEREKERE: O kae morena Phika? *(Ga a arabe)* Tlhang o ka re o tlhoka lethabo?
- PHIKA: *(Ka boleta)* Raditerekere!
- RADITEREKERE: Ke nna kgosi ya me. Go ntse go tsamaega jang ka masimo? 5
- PHIKA: *(O galefile)* Fa o le mokima jaana, o tsile go tlhalefa leng? Bona ditsebe tsa gago di tshologa mafura.
- RADITEREKERE: *(O hutsafetse)* Molato wa me ke eng morena? A diterekere tsa me ga di go kgotsofatse? 10
- PHIKA: O a utlwa! O a utlwa! Ke tse ke di ganang tse!
- RADITEREKERE: O batla ke bua jang motlotlegi?
- PHIKA: *(O galefile)* Ke lwa le go kgomagantsha masimo gore diterekere tsa gago di bone tiro e e ka go phedisang, fela wena ga o nthuse. Batho ba bangwe ba setse ba batla le go mpolaya, mme ke tlhoka mothusi. *(Go tlhaga sejanaga mme se a ema)* 15
- RADITEREKERE: *(O a gakgamala)* A o tlhorontshiwa ke legatlapanyana le go tweng Seako?
- PHIKA: *(O galefile)* Phika, wena le Raditerekere, ke lekgotlanyana la eng mo tshimong ya me? 20
- RADITEREKERE: Heela mosimanyana ke wena.
- SEAKO: Raditerekere, o itshema eng?
- RADITEREKERE: O bue le rre Phika sentle. Ke dirisanya nae. Le gona ga ke batle sepe ka ga gagwe. 25
- SEAKO: *(Ka mafega)* Phika, Phika ... Hei wena Phika!
- PHIKA: Naare leina la me le na le sukiri, fa o nnetse go le bitsa ga lekgolo jaana?

- 4.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Modise o ne a kopa rraagwe go mo rekela ... morago ga go fenya Phika le Killer.

- A sejanaga
B setobetobe
C baesekele
D kgwele

(1)

- 4.2.2 Phika o ne a dirile tumalano efe le Raditerekere? (2)
- 4.2.3 Phika o ne a senyetsa Seako ka go dira eng? (2)
- 4.2.4 Neela dilo di le tharo tse Seako a neng a laela mogatse le morwaagwe go di dira fa ba ne ba ba tshasetse kwa lesakeng. (3)
- 4.2.5 Monna yo Phika a neng a mo thapile go lwantsha Seako o bidiwa mang? (1)
- 4.2.6 Monna yo o mo umakileng mo go 4.2.5 o tswa kwa lefelong lefe? (1)
- 4.2.7 Lemorago la teramakhutshwe e, ke la kwa magaeng. Tshegetsa ntlha e ka mabaka a le mabedi. (2)
- 4.2.8 A leano la ga Phika le Killer la go bolaya Seako le ne la atlega kwa bofelong? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 4.2.9 Ka dintlha di le pedi, neela semelo sa ga Raditerekere. (4)

[35]

POTSO 5: O LAETSE JALO – KS Naledi

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

5.1 NOPOLO I

RADINONYANE:	Ke tla go thusa rra. Fa o bula faele, o tshwanetse go duela bontlhabongwe jwa madi.	
MOETI:	Bothata ga bo teng rra, wena dira ka mo go tshwanetseng, ke tla iphophola dikgetse.	
RADINONYANE:	Madi a faele ke diranta di le kgolo a mane. Madi a kgwedi, ke lekgolo le metso e robongwe. Dituelo tsotlhe, ke sekete le makgolo a le robedi pedi.	5
MOETI:	Ga go na bothata bope, ke tla duela madi otlhe ka gangwe fela.	
MATOKO:	(<i>O a seba.</i>) Heela rra! A o tthalogantse sentle? Tswela fa ntle o bale madi ao pele, o tloga o dira diphoso.	10
RADINONYANE:	Ke tlile go go tthalosetsa ka tsamaiso ya go kwala testamente. Ke rata fa o ka nna le kitso e e tletseng.	
MOETI:	Mosimane yo, ke ene yo ke ratang go mo tlogelela boswa jwa me. Ke ene yo ke mo tshepileng. Mmaagwe o tla mo ema nokeng.	15
RADINONYANE:	A o nyetse mme yo?	
MOETI:	Nnyaya, rra. Ke mosadi wa bobedi.	
RADINONYANE:	Wa lenyalo o kae?	
MOETI:	O teng kwa gae.	20
RADINONYANE:	A o mo rerisitse?	
MOETI:	Ka ga mme yo, o a itse, ke mo tthaloseditse. Thulaganyo e ke sephiri sa me. Ga ke batle go ba tlogela mo lebaleng. Ga ke batle gore ba tsoge ba jela tlase.	

5.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Radinonyane ke ...

- A ngaka.
- B modirelaloago.
- C mmueledi.
- D kgosi. (1)

5.1.2 Radinonyane o thusa Moeti go dira eng? (1)

5.1.3 Ke eng se se bakileng kgotlhang magareng ga Lentuwane le Moeti. (2)

5.1.4 Naya leina la ngwana wa gofejane wa ga Lentuwane. (1)

5.1.5 Keleepile o kopane le Moeti mo makgabaganelong a ditsela dife? (2)

- 5.1.6 Ditiragalo tsa terama e ke tsa bogologolo. A se ke ntlha kgotsa kakanyo. Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 5.1.7 Modiragatsimogolo mo terameng e, ke mang? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 5.1.8 Go ya ka ditiragalo tsa padi, mofenyi kwa bokhutlong e nnile mang magareng ga Matoko le Lentuwane? (2)
- 5.1.9 Lentuwane o itsitse jang gore Moeti o tlhokafetse? (1)
- 5.1.10 Morero wa terama e, ke ofe? (2)
- 5.1.11 Botlhokwa jwa go nna le ngwana wa mosimane mo go Moeti e ne e le bofe? (2)

LE**5.2 NOPOLO J**

NTESENG:	<i>(Ka go seba)</i> Nteseng tlhe, Lentuwane.	
LENTUWANE:	Ooo! Ija! Motho yo ke wena?	
NTESENG:	Ke nna tsala, dumedisa rre yo, ke ena moeng wa rona.	
LENTUWANE:	Dumela rra. O ka nna fa fatshe rra.	
NTESENG:	Mma, rre ke yo. Ke rre Makgolokwe, ke ena yo ke go	5
	kaetseng ka ena.	
LENTUWANE:	Ke a leboga. Ke ntse ke go tlhoka rra.	
MAKGOLOKWE:	Ehe! Go rileng mma? Ke fano tswaya ka tsona.	
LENTUWANE:	<i>(Keledi ya rotha)</i> Ke na le mathata rra. Ke kopa thuso mo	10
	go wena. Mme yo, ke ena a go nkaetseng.	
MAKGOLOKWE:	Ke nnete. Ena o a nkitse. Ke gakgamaditswe ke pitso ya	
	gago mma. Tota ga a nkamela sepe. Rre wa fa o kae?	
LENTUWANE:	Kwa morakeng, ke kgale a sa tle.	
MAKGOLOKWE:	A o itse sengwe ka pitso e?	
LENTUWANE:	Nnyaya rra, ke kgang ya sephiri.	15
MAKGOLOKWE:	Hei! O ka re go tla mpalela.	
LENTUWANE:	Ke a go rapela tlhe! Ke tla go duela ka se o se batlang.	
MAKGOLOKWE:	<i>(A keketega ka ditshego)</i> Wa reng? Ka se ke se batlang?	
LENTUWANE:	Ee, rra, ke a itlhaloganyana. Kante o gopotse eng?	
NTESENG:	Lentuwane, a ga o tshware rre? Kana ke bomatlhola-a-	20
	dibona.	
MAKGOLOKWE:	Nnyaya, a e nne modiga. Ke ne ke itshegela fela. Re ka	
	tsena mererong. A kgang e tswe go sa le gale, fa ke kgona	
	ke tla thusa.	
NTESENG:	Tsala o bue o phuthologile. Rre yo, o tla go thusa.	25

- 5.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Makgolokwe ke ...

- A rraagwe Lentuwane.
 B malomaagwe Lentuwane.
 C tsala ya ga Lentuwane.
 D ngaka ya ditaola.

(1)

- 5.2.2 Ngwana wa ga Matoko ke mang? (1)
- 5.2.3 Ke mathata afe a Lentuwane a buang ka ga ona? (2)
- 5.2.4 Maikalelo a ga Nteseng le Lentuwane ke afe? (1)
- 5.2.5 Goreng Mojabeng a ne a re Makgolokwe a bewe leitlho? (2)
- 5.2.6 Tihalosa ka dintlha di le pedi gore Makgolokwe o ne a batla go duelwa jang? (4)
- 5.2.7 Go ya ka wena ke eng se totatota se tlhotlheleditseng Moeti go nna le basadi ba babedi? (2)
- 5.2.8 Ditiragalo tsa terama di diragalela kwa kae? (1)
- 5.2.9 Moeti e ne e le motho yo o ntseng jang? (2)
- 5.2.10 Ke eng se o se ratang ka Radinonyane? (1)
- [35]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 6: NGATANA YA LEHUMO – KM Mbonani le ba bangwe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

6.1 'MOEPALEMENA O A BO A LE IKEPELA' – BM Ditlhokwe**NOPOLO K**

'Mmalenoko mogatsaka, a ruri o a lemoga ga e le wena o thubang nyalo ya bana, o tsenetsene nyalo ya bona o batlang? A o dira jalo ka go bo ba sa itsholela, gore a ratane le ngwana wa tsala ya gago ya molotsana. Kana Kerileng o mo file pelo yotlhe ya gagwe, e bile ga a leba se a nang le sona, gore a ke mohumi kgotsa modidi. A o lebala fa khumo le lehuma di lala mmogo, fa khumo matlhare e tlhotlhorega, tswelala mogatsaka, 'tsatsi lengwe o tla ngkopola ke sule.'	5
'Bona fa Thusano, ngwana yole wa me, ke ena ngwana a le mongwe fela. Ke na le thata ya go mo tlhophela se ke se bonang se mo tshwanetse, o itse sentle gore go tloga tshimologong ke ne ke ntse ke gana gore a nyalwe kwa 'lapeng lele. O itse sentle mogatsaka gore ga re ise re be re tsamaye re nosane metsi le bona, segolo moswi mmaagwe, yo o neng a ntsola ditswalo, a mpitsa moloji le moikgantshi.'	10
'Go siame mmaabo, tswelala, ke ngwana wa gago, fela itse gore moepalemena o a bo a le ikepela, itse gore e e mephuphuto mebe le yona e iphatlha ka diphuka tsa yona, itse gore o itswalela ditsela tsa botshelo, le fa o ithanthanyetsa magala tlhogong.'	15

- 6.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Mmalemena ke mmaagwe ...
- A Kereeditse.
B Ketlafenya.
C Kerileng.
D Ketlhopile. (1)
- 6.1.2 Ke mathata afe a Ketlafenya a rakaneng nao mo lenyalong la gagwe? (2)
- 6.1.3 Ketlafenya o ne a nyala mang kwa bofelong? (1)
- 6.1.4 Leina Thusano, le ile boreeelong go ya ka diteng tsa khutshwe e. Tshegetsisa tlhagiso e ka lebaka. (2)
- 6.1.5 Tlhalosa gore Ketlafenya o ne a bona tiro jang kwa ga Groenewalt. (2)
- 6.1.6 Mmalemena le Mmalenoko, ke diyathoteng di bapile. Dumalana le ntlha e ka go tshegetsisa ka mabaka. (4)

- 6.1.7 Go direla Groenewalt go tswetse Ketlafenya mosola jang? (2)
- 6.1.8 A go siame gore batsadi ba tsene dikgang tsa bana tsa lenyalo? (2)
- 6.1.9 Ke tiragalo efe e e go bontshitseng fa Ketlafenya a ne a le pelontle. (2)

LE**6.2 'LENYALO KE KGETSI YA LESOGODI' – MI Siko****NOPOLO L**

Tsatsi leo lekau le ne le itumetse thata gonne mo botshelong jwa gagwe e ne e le la ntlha a golagana le mmabontle. Morwesi o ne a setse a tlhomagantse go rwa korone ya 'Miss M.C.C.E' gararo. Makau a ne mo kekologa gonne bontle jwa gagwe bo ne bo sa ba tshwanela. Bontsi e rile go lemoga, jwa se dumele fa e le nnete gonne lesogwana le ga le ise le ke le ipale mabala a kgaka fa e sa le le tsena koo. 5

Lebogang a lebalwa gotlhelele, maemo a gagwe a ne a gapilwe ke naletsana. Dithole e rile go bontshiwa senepe sa ga Morwesi a nesetsa morwae medupe ka megolokwane. Lekau e rile go lemoga fa e le ena yo o batliwang la mo kgomarela jaaka bonoto mo moriring. Thapama nngwe le nngwe ya tshipi dinao di ne di ya go sedilwa kwa Sun City. Bobedi jo bo ne bo gadimisa motho a se mo maikaelelong. Morwesi o fitlhele letheke le temeka jaaka 'tlhaka la tshabatsie le imelwa ke seako. Moeka ka nako eo a le thathile ka seatla sa moja sa molema se le mo kgwatlheng. Lamatihatso wa Diphlane ke ole o ka re ke a mmona, ntlolehalahala e tletse ka barati ba mmimo wa go dikologa. Nna ke bone ka a me a mabedi fa bobedi bo ne bo gapa sekgele ka go bina. 10 15

- 6.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Mokgethi le Morwesi ba ne ba gapa sekgele sa go bina ka kgwedi ya ...
A Sedimonthole.
B Diphlane.
C Ngwanaitseele.
D Mopitlwe. (1)
- 6.2.2 Neela maina a batsadi ba ga Mokgethi. (2)
- 6.2.3 Ke eng se Mokgethi a ithutileng sona ka kgolagano ya gagwe le Morwesi? (2)
- 6.2.4 Morwesi o ne a dira eng se se neng sa utlwiswa Mokgethi botlhoko? (2)
- 6.2.5 Kholetšhe ya katiso e Mokgethi a neng a tsena kwa go yona e ne e le gaufi le motse ofe? (1)

- 6.2.6 A o akanya gore Mokgethi a ka bo a atlegile fa a ne a tsweditse botshelo le Lebogang? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 6.2.7 Bokhutlo jwa Morwesi le Mokgethi e nnile bofe? (2)
- 6.2.8 Goreng mmaagwe Mokgethi a ne a sa batle Lebogang? (2)
- 6.2.9 Ke eng se o sa se rateng ka Terry? (1)
- 6.2.10 A fa o ne o le Mokgethi o ne o tla dumela gore mmaago o go batlele lekgarebe? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: POKO

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 7: MABOKO A SETSWANA: Morulaganyi – MK Mothoagae

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

7.1

Botlhanka – SF Motlhake

1	Ke go boleletse gangwe le gape,
2	Go lemala ga namane ke go lala le mmayo;
3	Motlhanka o simolotse go botologa
4	Ke tlike go tswa natso go tlhabilwe ka mankokwane.
5	Ke go boleletse gangwe le gape,
6	Motlhanka ga a ntshetswe meno,
7	Wa leka, o a itebala;
8	A tloge a thube kobo segole.
9	Ke go boleletse gangwe le gape,
10	Motlhanka ga a nnele molelo le batho;
11	Motho a tle a intshe maise,
12	Go tlogwe go sekwe mafoko a se na mmui.
13	Ke go boleletse gangwe le gape,
14	Batho ga re lekane re se meno,
15	Ntšwa di gana go robala ntle,
16	Re tlike go solwa lesolo se se mankopa.
17	Ke go boleletse gangwe le gape,
18	Motlhanka motho, ga a kgwelwe mathe;
19	Wa leka, o itshenyetsa didiba;
20	E tla re madiba a ntšhwa, wa ngoalala.

7.1.1 Tihopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mmoki o kaya eng ka mafoko 'go tlhaba mankokwane' mo moleng wa 4 go ...

- A rapama.
- B iketla.
- C sekama.
- D itumela.

(1)

7.1.2 Ke ka ntlha ya eng mmoki a boaboeletsa mola 'Ke go boleletse gangwe le gape' mo lebokong?

(2)

7.1.3 Mmoki o ka ya eng ka mola 14?

(2)

- 7.1.4 A go siame go kgwela motho yo mongwe ka mathe? (2)
- 7.1.5 Tihalosa bokao jwa temana ya 2. (2)
- 7.1.6 O tthaloganya eng ka setlhogo Botlhanka? (2)
- 7.1.7 Maikutlo a a senolwang ke mmoki mo temaneng ya 1 ke afe? (1)
- 7.1.8 Naya leina la ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo temaneng ya 1. (2)
- 7.1.9 Goreng motlhanka a sa tshwanelwa go ntshetswa meno? (2)
- 7.1.10 Leboko le ke la mofuta ofe? Tshegetsatsa ka lebaka. (2)

LE

7.2

Serurubele sa molapo – JSS Shole

- 1 Ke a go bona Seokama-metsi Seaphaphasela
- 2 Kgaitساديا selemo monyadi wa tsatsi.
- 3 Bona o ya tlase, o ya godimo
- 4 O binela metsi, e bile o ikobile
- 5 Mabela-ga-rekwe, Rurubele wa molapo.
- 6 Le nna fa ke le mabela nka ya nokeng,
- 7 Nka ya nokeng le nna ka ipona,
- 8 Ka ko ka itekola le nna motlhoka- balekodi,
- 9 Montlenyana wa noka tlhe o majabajaba,
- 10 Tshetsana e tshesane e a galalela
- 11 Mosese wa gao o ka be o apolelwa.
- 12 Ka kopela Nnyana tabarakwe.
- 13 Monyadi wa lesedi o labe sengwe fela:
- 14 Ga o itse pina, ga o na molodi,
- 15 O gailwa ke botshe jwa ba-notshe.
- 16 Nkopele diphuka ke fofe nao,
- 17 Re fofele Mmankgodi mmogo,
- 18 O nkopele mmala, ke go kopele pina.
- 19 Ke tshaba thata go go baa menwana
- 20 Ka tloga ka senya badimo ba kgapile
- 21 Ba marile matswatswa, masita-batho.
- 22 Tshaba sera, ngwana, tshaba moloji!
- 23 Tila morongwanana a loso ke yoo,
- 24 Ke morwa nonyana o go beile leitlho!

- 7.2.1 Tlhophisa karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mmoki fa a re kgaitساديا selemo monyadi wa tsatsi o kaya gore serurubele ...

- A mogoloe selemo o o nyalwang.
 B se rata selemo le letsatsi.
 C se nyalwa ka selemo.
 D ke monnawe selemo.

(1)

- 7.2.2 Go ya ka wena goreng serurubele se rata metsi. (2)
- 7.2.3 Nopola mafoko go tswa mo lebokong a a supang fa serurubele se se na modumo. (2)
- 7.2.4 Ke eng se mmoki a reng o ne a ka se dira fa a ne a le mebalabala? (2)
- 7.2.5 Ke ponagalo efe e e tlhagelelang mo moleng wa 5 o be o neele mosola wa yona. (2)
- 7.2.6 Fa o lebile goreng mmoki a batla go kopela serurubele pina? (2)
- 7.2.7 Ke sekapuo sefe se se tlhagelelang mo moleng wa 4. (2)
- 7.2.8 Mosese o mmoki a buang ka ona ke eng? (2)
- 7.2.9 Tlhalosa bokao jwa mela 19 le 20. (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA D: 35
PALOGOTLHE: 70